

για την διαμόρφωση του χώρου. Θα δημιουργηθούν οι στοές, οι διαπλατύνσεις, οι τόποι της ξεκούρασης. Τα πάντα θα διακοσμηθούν και θα λαξευτούν, ώστε να κερδηθεί και η αισθητική μορφή.

Η στοά που γεννιέται στηρίζεται στους κίονες. Άπλη γραμμή, ώστε η παρουσία της να μην αποκόπτει την σκέψη. Ο άνθρωπος περπατάει και συναναστρέφεται δίχως αυτή να του επιβάλλεται και να τον καταπιέζει, 'Ακριβώς σ' αυτή τη δεδομένη στιγμή, και κερδίζεται η μάχη της ρήξεως με την φύση.

Η αγορά είναι ένας από τους πόλους έλξης της κοινωνίας, η ανάγκη όμως επιβάλλει και άλλους, την έκκλησία, τη βουλή. Δεν είναι εύκολο να εγκαταλειφθεί η κερτημένη συνήθεια της υπαίθριας σύναξης· και δεν εγκαταλείπεται. Μόνο που τώρα η μονιμότητα της διαμονής και οι καινούργιες συνθήκες επιβάλλουν τη δημιουργία καινούργιων χτισμάτων.

Η παραμέληση της αστικής αρχιτεκτονικής για τα χτίσματα του κοινού ενδιαφέροντος ερμηνεύεται — ίσως — σά λογική και φυσιο-λογική εξέλιξη της πορείας του ανθρώπου από την αγριότητα προς τον πολιτισμό.

Έκει που οι Έλληνες μεγαλούργησαν και εξέφρασαν στον έσχατο βαθμό την πλούσια εμπειρία τους, είναι ο ναός. Ένα χτίσμα που παρουσιάζεται σε παγκόσμια κλίμακα, άλλ' ωστόσο μονάχα στην Ελλάδα θα πάρει την όχι μεταφυσική έκφραση, αλλά την ανθρώπινη. Τα υλικά θα φτάσουν μέχρι το μάρμαρο, αφού σίγουρα περάσουν από την πέτρα και το ξύλο. Τις πρώτες κατασκευές ναών δεν μπορούμε να τις τοποθετήσουμε χρονικά, αλλά τον 7ον αιώνα π. Χ. ήδη ο ναός έχει αρκετά ξεκαθαρίσει τη φόρμα του. Οι πρωτογενείς φόρμες ήταν κυκλικές, μιάς και ο κύκλος είναι πάντα προσιτός σάν ιδέα — ήλιος, φεγγάρι. Αργότερα θα γίνουν ελλειπτικές, για να καταλήξουν ορθογώνιες. Την πιο ξεκαθαρισμένη μορφή του θα την πάρει γύρω στον 5ο αιώνα.

Ο αρχαίος ναός δεν εκφράζει την ιδέα της κεντρικότητάς του μέσα στη φύση ούτε περι-κλείει κοσμογονικές και μεταφυσικές έννοιες. Δεν είναι τόπος λατρείας, αλλά αντίθετα συν-υπάρχει με την πολιτεία και οι θεοί συγκα-ταίχουν με τους ανθρώπους. Γιαυτό ίσως δεν υπάρχει αυτή καθ' έαυτή μιά θρησκευτική αρχιτεκτονική αλλά η ίδια ή αστική επεκτείνε-ται και στην κατασκευή του ναού.

Ο ναός προσανατολίζεται μέσα στη φύση σε σχέση με τον ήλιο και με το περιβάλλον. Κυριακентικά αναδύεται μέσα από το χώμα και βρίσκεται σε τρομερή άλληγλουχία με το σύμπλεγμα που τον περιβάλλει, από τον όρι-ζοντα μέχρι τους βράχους. Η παρουσία του δεν τρομάζει, ούτε προκαλεί, αλλά τον δέχε-ται αρμονικά, αφού ακολουθεί τις έντολες του χώματος και τις γραμμές των βουνών. Άπλές

κάθετες γραμμές που ανυψώνονται για να δεχτούν την όροφή που επεκτείνεται οριζόν-τια. Ένα σύμπλεγμα όγκων που πλέουν στο φώς και κυματίζουν στον άνεμο. Διαφάνεια που επιτρέπει στο μάτι να περιπλανηθεί σε όλους τους χώρους του. Περιορίζει ένα ορι-σμένο κομμάτι του όγκου του, αλλά συνάμα δημιουργεί την αίσθηση ότι αυτός ο περιορι-σμός είναι τόσο ουσιαστικός και αναγκαίος, όσο η ύπαρξη του βουνού μέσα στη φύση.

Τα διακοσμητικά στοιχεία παραμένουν και αρχιτεκτονικά, που λειτουργούν όχι σάν επι-πρόσθετες ανάγκες, αλλά σάν επεκτάσεις των βασικών. Τίπτα δεν είναι περιττό και κάθε αφαίρεση πληγώνει το σύνολο. Η βαθειά φυ-σική - υλιστική αντίληψη της αρχιτεκτονικής και το πέρασμα από τη γεωμετρική περίοδο επέτρεψαν την πλήρη μελέτη του όγκου, του χώρου και της γραμμής. Οι Έλληνικές κα-τασκευές έγιναν με ανθρώπινη κλίμακα. Ο άνθρωπος είναι το κέντρο της κατασκευής, ώστε το ίδιο το έργο να μην τον εξοργίζει, τον άπωθει και τον εξοστρακίζει. Ο άνθρω-πος μπορεί να στέκεται δίπλα στο ναό, να κινείται και να συγκρίνεται με τις όγκομετρι-κές διαστάσεις του, δίχως να υποφέρει. Το ανθρώπινο σώμα λειτουργεί σάν ενδιάμεσος κρίκος μεταξύ αρχιτεκτονικής και φύσης, όχι σε ένα ρόλο μεταφοράς, αλλά σε μιά ενεργη-τική σύμπραξη, μεταξύ λογικής ανάλυσης και νατουραλιστικής άποψης.

Στο θέατρο οι Έλληνες ακολουθούν τα ίδια πρωτόεις, που αυτή τη φορά επηρεάζεται και από την πρόοδο του θεατρικού έργου. Οι πρώ-τες παραστάσεις δίνονται στον άνοιχτό, ελεύ-θερο χώρο, αλλά η ανάγκη και η παρόρμηση οδηγούν στην πιο συστηματική παρουσίαση των έργων. Η πρωταρχική ιδέα του κύκλου δεν μπόρεσε να ξεπεραστεί τελειωτικά. Απο-μένει σχεδόν καθαρή, χάνοντας ένα τμήμα της μόνο· το χτίσμα σά σύνολο κραυγάζει την παμπάλαια καταγωγή του ελεύθερου χώρου, τουλάχιστον στα κεφάλια των τεχνιτών.

Ο ήχος είναι ένας από τους παράγοντες που πρέπει να καλομελετηθούν. Στην ελεύθερη φύση ή φωνή μεταδίδεται. Πάνου στα απλά τοιχώματα, στην λειασμένη επιφάνεια και την καμπύλη γραμμή ο ήχος τρέχει, πετάει από πέτρα σε πέτρα και στοιχειώνει στους αιώνες.

(Συνεχίζεται)

ΒΑΣΙΛΗΣ ΤΣΟΝΑΚΑΣ

